QUAN ĐIỂM CỦA LIÊN HỢP QUỐC VỀ QUYỀN CỦA NGƯỜI ĐỒNG TÍNH, SONG TÍNH VÀ CHUYỂN GIỚI (LGBT)

Trong nhiều thập kỷ qua, Liên Hiệp Quốc ("LHQ") đã nỗ lực đấu tranh cho những quyền cơ bản của con người nói chung, trong đó có người đồng tính, song tính và chuyển giới ("LGBT"). Bản tóm tắt này do Viện nghiên cứu Xã hội, Kinh tế và Môi trường (iSEE) tổng hợp, trình bày và chú thích lại một số quan điểm chính của Liên Hiệp quốc thể hiện trong Tuyên ngôn Toàn cầu về Nhân quyền, cũng như các động thái cụ thể gần đây của Văn phòng Cao Ủy Liên Hiệp quốc về Quyền con người liên quan đến quyền của cộng đồng LGBT.

QUYỀN CỦA NGƯỜI ĐỒNG TÍNH, SONG TÍNH VÀ CHUYỂN GIỚI LÀ QUYỀN CƠ BẢN CỦA CON NGƯỜI

Tuyên ngôn Quốc tế về Nhân quyền (1948)

Điều 1: Mọi người sinh ra đều được tự do và bình đẳng về quyền và nhân phẩm. Mọi người đều được phú bẩm về lý trí và lương tâm và vì thế phải đối xử với nhau trên tinh thần bác ái.

Điều 2: Mọi người đều được hưởng tất cả những quyền và tự do được công bố trong Bản Tuyên Ngôn này và không có một sự phân biệt nào, như chủng tộc, màu da, giới tính, ngôn ngữ, tôn giáo, quan điểm chính trị hay tất cả quan điểm khác, quốc tịch hay nguồn gốc xã hội, tài sản, dòng dõi, hay tất cả những hoàn cảnh khác.

Điều 2.2: Các quốc gia ký kết Công ước này cam kết đảm bảo thực thi các quyền liệt kê trong Công ước này, không phân biệt chủng tộc, màu da, giới tính, ngôn ngữ, tôn giáo, chính kiến, quan niệm, nguồn gốc xã hội hay quốc gia, tài sản, dòng dõi, hay bất cứ thân trạng nào khác.

Điều 3: Mọi người đều có quyền sống, quyền tự do và an toàn cá nhân.

Công ước về Quyền Văn hóa, Xã hội và Kinh tế (1966)

NHỮNG ĐỘNG THÁI CỤ THỂ CỦA LIÊN HỢP QUỐC TRONG VIỆC BẢO VỆ QUYỀN CỦA NGƯỜI ĐỒNG TÍNH, SONG TÍNH VÀ CHUYỂN GIỚI

Mặc dù Tuyên ngôn Nhân quyền đã khẳng định quyền con người nói chung, trong đó có quyền của người đồng tính, song tính và chuyển giới, nhưng sự kỳ thị, phân biệt đối xử và bạo lực đối với họ vẫn diễn ra trên khắp thế giới, và trở thành mối quan tâm đặc biệt về vấn đề nhân quyền của Liên Hiệp Quốc từ những năm 90, và kéo dài trong suốt những năm đầu thập kỷ 21. Thậm chí ở 76 nước, pháp luật còn phân biệt đối xử và tội phạm hóa những mối quan hệ cùng giới, người đồng tính bị bắt, truy tố và phạt tù (Hội đồng Cao Ủy LHQ, 2012).

Sau nhiều thập kỷ khi "xu hướng tính dục" và "bản dạng giới" ít khi được bàn luận một cách chính thức, những lo ngại về sự vi phạm nhân quyền đã khiến Hội đồng Nhân quyền coi đây là vấn đề ưu tiên để thảo luận, và chính thức đưa ra những tuyên bố chung về quyền của người đồng tính, song tính và chuyển giới. Những bản tuyên bố chung về quyền con người, xu hướng tính dục và bản dạng giới đã được đề xuất ban đầu trong các phiên họp của Hội đồng Nhân quyền năm 2006 và 2008. Cuộc tranh luận xoay quanh mối quan tâm chính trị về luật phân biệt đối xử và nghĩa vụ của các nhà nước trong việc thực thi luật nhân quyền quốc tế.

Năm 2011 và 2012 vấn đề về quyền của người đồng tính, song tính và chuyển giới đã được thúc đẩy mạnh mẽ hơn. Tháng 3/2011, 85 nhà nước và vùng lãnh thổ đã cùng ký vào bản Tuyên bố chung về việc chấm dứt các hành động bạo lực và vi phạm nhân quyền dựa trên xu hướng tính dục và bản dạng giới (SOGI). Tháng 6/2011, một bản Nghị quyết (Resolution 17/19) đề cập đến bạo lực với người LGBT đã được thông qua tại Phiên họp thứ 17 của Hội đồng Nhân quyền. Sự ủng hộ của các thành viên Hội đồng ở khắp nơi đã tạo điều kiện cho sự ra đời một bản báo cáo chi tiết đầu tiên của Văn phòng Hội đồng Cao Ủy Nhân quyền (A/HRC/19/41) vào tháng 11/2011, tổng kết lại vấn đề bạo lực và phân biệt đối xử đối với người đồng tính, song tính và chuyển giới trên khắp thế giới. Báo cáo đã đưa ra các bằng chứng cho thấy những hình thức bạo lực và phân biệt đối xử mang tính hệ thống đối với các cá nhân ở khắp nơi trên thế giới vì xu hướng tính dục và bản dạng giới của họ. Báo cáo đồng thời đưa ra các khuyến nghị đối với các nhà nước nhằm bảo vệ quyền của người đồng tính, song tính và chuyển giới. Nội dung của báo cáo này đã trở thành các vấn đề cơ bản được thảo luận tại tiểu ban của Hội đồng Nhân quyền vào tháng 3 năm 2012 - lần đầu tiên cơ quan Liên Chính phủ Liên Hiệp Quốc tranh luận chính thức về vấn đề này.

Tại Phiên họp thứ 19 của Hội đồng Nhân quyền tháng 3/2012, Cao ủy viên Liên Hiệp Quốc về Quyền Con Người, Navi Pillay, đã yêu cầu các nước viết lên "một chương mới" trong lịch sử Liên Hiệp Quốc, đóng góp vào việc chấm dứt ngay bạo lực và phân biệt đối xử đối với người đồng tính, song tính và chuyển giới. Tại phiên họp này, Tổng Thư ký Liên Hiệp Quốc Ban Ki-moon cũng đã có bài phát biểu, mô tả những hành vi bạo lực và phân biệt đối xử với người đồng tính, song tính và chuyển giới là "tấn bi kịch lớn đối với những ai có lương tri và là vết nhơ đối với lương tâm của chúng ta". Đặc biệt, Tổng Thư ký cũng lưu ý rằng trên thế giới vẫn còn những nơi mà luật pháp còn tội phạm hóa và phân biệt đối xử hoặc có những rào cản đối với người đồng tính, song tính và chuyển giới.

"Hiến chương Liên Hiệp Quốc, và Tuyên ngôn Quốc tế về Nhân quyền đã chỉ rõ phải bảo vệ quyền của mọi người, ở mọi nơi. Chúng ta đang chứng kiến nhiều sự xâm phạm và sự kỳ thị hướng vào người khác, chỉ bởi vì họ là người đồng tính, song tính hay chuyển giới....

Xin gửi tới những người đồng tính nam và nữ, song tính và chuyển giới, cho tôi được phép nói rằng: Bạn không hề đơn độc. Nỗ lực của các bạn để chấm dứt sự xâm phạm và kỳ thị cũng là nỗ lực chung của chúng ta.

Hôm nay, tôi đứng cùng với các bạn và kêu gọi tất cả quốc gia và nhân dân trên toàn thế giới cùng đứng về phía các bạn. Một nấc thang lịch sử đang tới. Chúng ta phải ngăn chặn sự xâm phạm, phi hình sự hóa đồng tính, cấm kỳ thị và giáo dục công chúng..."

(trích phát biểu của Tổng Bí thư Liên Hợp Quốc Ban Ki-Moon, 3/2012)

"Gửi tới những người đồng tính nam và nữ, song tính và chuyển giới. Cho tôi được phép nói rằng: Bạn không hề đơn độc. Nỗ lực của các bạn để chấm dứt sự xâm phạm và kỳ thị cũng là nỗ lực chung của chúng ta.

Hôm nay, tôi đứng cùng với các bạn và kêu gọi tất cả quốc gia và nhân dân trên toàn thế giới cùng đứng về phía các bạn. Một nấc thang lịch sử đang tới. Chúng ta phải ngăn chặn sự xâm phạm, phi hình sự hóa đồng tính, cấm kỳ thị và giáo dục công chúng".

Để hệ thống hóa lại những vấn đề đặt ra đối với người đồng tính, song tính và chuyển giới dựa trên báo cáo thực trạng đối với LGBT, cũng như chỉ ra những nghĩa vụ của các nhà nước liên quan đến các luật nhân quyền quốc tế, vừa qua, tháng 6/2012, Văn phòng Cao Ủy Liên Hiệp Quốc về Quyền Con Người đã cho xuất bản một cuốn cẩm nang mang tên "Sinh ra Tự do và Bình đẳng - Xu hướng tính dục và Bản dạng giới" (HR/PUB/12/06). Với quan điểm rằng muốn bảo vệ cá nhân dựa trên xu hướng tính dục và bản dạng giới không nhất thiết phải tạo ra những quyền riêng biệt dành riêng cho LGBT, mà chỉ cần yêu cầu bảo đảm sự thực thi của các quyền không phân biệt đối xử trong các văn bản luật pháp quốc tế đã có, cẩm nang nhấn mạnh vào những sự vi phạm nhân quyền và yêu cầu thực hiện nghĩa vụ của các Nhà nước. Cuốn sách bao gồm 5 phần, nội dung mỗi phần bao gồm các mục: xác định một nghĩa vụ của Nhà nước, các điều luật quốc tế nhân quyền có liên quan, và quan điểm của các cơ quan nhân quyền dựa trên công ước. Mỗi phần cũng đưa ra các khuyến nghị cụ thể.

Như vậy, có thể thấy cho tới nay Hội đồng Nhân quyền Liên Hiệp quốc đã có nỗ lực từng bước trong việc chỉ ra những vi phạm nhân quyền đối với người đồng tính, song tính, chuyển giới, và cả người liên giới tính (intersex), cũng như yêu cầu các quốc gia có những hành động cụ thể tuân theo các điều luật Nhân quyền quốc tế để chấm dứt các hành vi vi phạm nhân quyền. Với quan điểm rõ ràng này của Liên Hiệp Quốc và những động thái chung tích cực của những người có lương tri trên khắp thế giới, người đồng tính, song tính, liên giới tính và chuyển giới có quyền hy vọng vào một tương lai tự do, bình đẳng và không còn phải chịu những sự phân biệt đối xử không đáng có.

Nội dung cụ thể của các nghị quyết và báo cáo của Văn phòng Cao Ủy, Hội đồng Nhân quyền LHQ có thể tóm tắt như sau:

1. Bản Tuyên bố chung về chấm dứt bạo lực và các vi phạm nhân quyền dựa trên xu hướng tính dục và bản dạng giới (Joint Statement on ending acts of violence and related human rights violations based on sexual orientation and gender identity) (do 85 quốc gia và vùng lãnh thổ ký kết Tháng 3/2011) với 10 điều, với một số điểm nhấn mạnh:

- Khuyến khích các Cơ chế Luật Nhân quyền Quốc tế quan tâm đến các vấn đề nhân quyền liên quan đến xu hướng tình dục và bản dạng giới, trong khuôn khổ của Đánh giá Định kỳ phổ quát (Universal Periodic Review - UPR).
- Hoan nghênh những phát triển tích cực về vấn đề quyền của con người liên quan đến xu hướng tình dục và bản dạng giới ở các vùng khác nhau: Đại Hội đồng tổ chức các quốc gia châu Mỹ (General Assembly of the Organization of American States), sáng kiến của diễn đàn Châu Á- Thái Bình Dương về Các thiết chế Nhân quyền Quốc gia (Asia-Pacific Forum on National Human Rights Institutions) nhằm lồng ghép vấn đề này vào vấn đề nhân quyền chung ở các vùng; Khuyến nghị của Ủy ban Bộ trưởng Hội đồng Châu Âu (Committee of Ministers of the Council of Europe); mối quan tâm ngày càng tăng của Ủy ban châu Phi về quyền con người (African Commission on Human and People's Rights), cũng như nhiều sáng kiến luật pháp và chính sách tích cực của các quốc gia ở những vùng khác nhau trên thế giới.
- Ghi nhận rằng Hội đồng Nhân quyền phải đóng một vai trò phù hợp với sự ủy thác trong việc "thúc đẩy một sự tôn trọng toàn cầu về việc bảo vệ tất cả cac quyền của con người và tự do cơ bản cho tất cả, không cho phép bất kỳ sự phân biệt đối xử nào, với một thái độ công bằng và bình đẳng" (GA 60/251, OP2)
- Khuyến khích Văn phòng Cao Ủy Liên Hợp Quốc về Quyền con người (Office of the High Commissioner for Human Rights) tiếp tục đưa ra vấn đề vi phạm nhân quyền dựa trên xu hướng tình dục và bản dạng giới và tiếp tục mở rộng các cơ hội có những đối thoại hữu ích để tăng cường việc hiểu biết và nhận thức về những vấn đề này trong khuôn khổ quyền con người.
- Kêu gọi các Nhà nước hành động chống lại bạo lực, việc cho phép tội phạm và những vi phạm nhân quyền chống lại các cá nhân do xu hướng tình dục và bản dạng giới của họ.

2. Nghị quyết 17/19 (Resolution 17/19, A/HRC/17/L.9/Rev.1): Tháng 6/2011 Hội đồng Nhân quyền Liên Hợp quốc đã thông qua Nghị quyết 17/19 - nghị quyết đầu tiên của Liên Hợp Quốc về quyền con người, xu hướng tính dục và bản dạng giới. Căn cứ vào Tuyên ngôn Nhân quyền, hai Công ước Quốc tế về quyền con người, đồng thời căn cứ vào Nghị quyết của Đại Hội đồng 60/251 vào 15/3/2006, Nghị Quyết 17/19 đưa ra 4 quyết định:

- Đề nghị Hội đồng Cao Ủy tiến hành một nghiên cứu kết thúc vào tháng 12/2011, văn bản hóa những luật phân biệt đối xử, thực hành và hành vi bạo lực chống lại các cá nhân dựa trên xu hướng tính dục và bản dạng giới ở trên khắp thế giới, và xem xét các phương thức để luật nhân quyền quốc tế có thể được sử dụng để chấm dứt bạo lực và các hành vi vi phạm nhân quyền dựa trên xu hướng tính dục và bản dạng giới.
- Quyết định tổ chức một cuộc họp tiểu ban tại Phiên họp thứ 19 của Hội đồng Nhân quyền, dựa trên kết quả báo cáo trong nghiên cứu do Hội đồng Cao Uỷ tiến hành, có những đối thoại rõ ràng, có tính xây dựng và đầy đủ thông tin về vấn đề luật và chính sách phân biệt đối xử, và hành vi bạo lực chống lại các cá nhân dựa trên xu hướng tính dục và bản dạng giới.
- Quyết định rằng tiểu ban cũng sẽ thảo luận về hành động thích hợp sau đó dựa trên những khuyến nghị đưa ra trong nghiên cứu của Hội đồng Cao Ủy (High Commissioner)
- Quyết định sẽ coi đây là một vấn đề ưu tiên.

Nghị quyết được ủng hộ bởi các thành viên trong Hội đồng từ nhiều lãnh thổ. Việc này đã tạo điều kiện cho báo cáo đầu tiên của Hội đồng Cao Ủy Liên Hợp quốc về Nhân quyền được đưa ra về các luật, thực hành phân biệt đối xử và các hành vi bạo lực chống lại các cá nhân dựa trên xu hướng tính dục và bản dạng giới của họ.

3. Báo cáo của Hội đồng Cao Ủy Liên Hiệp Quốc về các luật, chính sách phân biệt đối xử và các hành động bạo lực chống lại các cá nhân dựa trên xu hướng tính dục và bản dạng giới (Discriminatory laws and practices and acts of violence against individuals based on their sexual orientation and gender identity) (A/HRC/19/41, tháng 11/2011)

● Ngoài lời mở đầu và khuyến nghị, cũng như đưa ra những căn cứ và nghĩa vụ quốc tế mà các nhà nước có thể áp dụng, Báo cáo của Hội đồng Cao ủy LHQ đưa ra các bằng chứng tại nhiều quốc gia về thực trạng vi phạm nhân quyền đối với các cá nhân do xu hướng tính dục và bản dạng giới của họ, tập trung ở 3 vấn đề nổi cộm:

● Bạo lực (các hành động bạo lực như giết, hiếp và phân biệt đối xử khác; tra tấn và các hình thức tội ác, hạ nhục và phi nhân văn; quyền tị nạn của những nạn nhân do phân biệt xu hướng tính dục và bản dạng giới);

● Các luật phân biệt đối xử (luật tội phạm hóa mối quan hệ cùng giới, cũng như các luật khác trừng phạt con người vì xu hướng tính dục và bản dạng giới của họ; hình phạt tử hình; các hình thức bắt giam);

● Các hành vi phân biệt đối xử: trong việc làm, trong y tế, trong giáo dục; bị giới hạn tự do thể hiện, và hội họp; bị phân biệt đối xử trong gia đình và cộng đồng; bị từ chối thừa nhận các mối quan hệ và việc tiếp cận với pháp luật và các lợi ích khác; Thừa nhận giới và các vấn đề liên quan.

Báo cáo đã đưa ra nhiều bằng chứng cho thấy những hình thức bạo lực và phân biệt đối xử một cách có hệ thống đối với con người ở khắp nơi dựa trên xu hướng tính dục và bản dạng giới của họ. Báo cáo chỉ ra rằng những qui tắc chung về nhân quyền (như thể hiện trong điều 1 của Tuyên ngôn Nhân quyền chỉ rõ - "tất cả con người sinh ra đều tự do và bình đẳng về quyền và nhân phẩm") đang bị vi phạm nghiêm trọng. Người đồng tính, song tính và chuyển giới - cũng như tất cả những người khác - có quyền được bảo vệ bởi luật nhân quyền quốc tế, bao gồm quyền được sống, được an toàn và riêng tư, quyền không bị tra tấn, bắt giam, quyền không bị kỳ thị và phân biệt đối xử, và quyền được tự do thế hiện, được hội họp và gặp gỡ một cách hòa bình (Điều 5, mục A, phần II). Báo cáo cũng khẳng định nghĩa vụ của các quốc gia phải tuân theo Luật nhân quyền trong việc bảo vệ quyền được sống, tự do và an toàn của con người, bất kể xu hướng tính dục và bản dạng giới của họ.

4. Cẩm nang "Sinh ra tự do và bình đẳng - Xu hướng Tính dục và Bản dạng giới" (Born Free and Equal - Sexual Orientation and Gender Identity) (HR/PUB/12/06, New York và Geneva 2012).

Dựa trên nhiều bằng chứng đã được đưa ra trong Báo cáo về thực trạng vi phạm nhân quyền của Hội đồng Cao Ủy LHQ, cũng như trích dẫn nhiều điều luật trong Tuyên ngôn Nhân quyền và các Công ước Nhân quyền có liên quan, cẩm nang này đưa ra năm nghĩa vụ luật pháp cơ bản của các nhà nước nhằm đảm bảo quyền con người của người đồng tính, song tính và chuyển giới.

Năm nguyên tắc trong khuyến nghị của Hội đồng cao ủy LHQ để đảm bảo quyền của người đồng tính, song tính và chuyển giới:

- Bảo vệ con người khỏi bạo lực xuất phát từ thái độ thù ghét người đồng tính và người chuyển giới (homophobic and transphobic violence). Đưa xu hướng tính dục và bản dạng giới như những yếu tố cần được bảo vệ trong luật chống lại tội ác. Thiết lập hệ thống hữu dụng để ghi chép và trình báo những hành động bạo lực thù địch. Bảo đảm việc điều tra và truy cứu kẻ phạm tội và xác định nạn nhân của các bạo lực đó. Luật và chính sách tỵ nạn nên thừa nhận những người tỵ nạn do bạo lực dựa trên xu hướng tính dục và bản dạng giới.
- Phòng chống tra tấn và tội ác, những đối xử phi nhân văn và hạ thấp nhân phẩm đối với người đồng tính, song tính và chuyển giới, đảm bảo rằng các nạn nhân đều được bồi thường. Điều tra mọi hành động đối xử sai trái của các cơ quan Nhà nước và buộc họ phải có trách nhiệm trước tòa án. Cung cấp những khóa đào tạo thích hợp cho các nhân viên thi hành pháp luật để đảm bảo việc giám sát có hiệu quả ở những nơi giam giữ.
- Loại bỏ luật tội phạm hóa đồng tính, bao gồm tất cả các luật cấm các hành vi tình dục giữa những người cùng giới. Bảo đảm rằng các cá nhân không bị bắt hay giam cầm vì xu hướng tính dục hay bản dạng giới của họ, cũng như không trở thành đối tượng của việc kiểm tra sức khỏe vô lý và hạ thấp nhân phẩm nhằm xác định xu hướng tính dục của họ.
- Cấm việc phân biệt đối xử dựa trên xu hướng tính dục và bản dạng giới. Ban hành các luật hoàn chỉnh, trong đó phân biệt đối xử dựa trên xu hướng tính dục và bản dạng giới phải được coi như những yếu tố phân biệt đối xử bị cấm. Đặc biệt, bảo đảm việc tiếp cận không kỳ thị đối với các dịch vụ cơ bản, bao gồm cả lĩnh vực nghề nghiệp và chăm sóc sức khỏe. Giáo dục và đào tạo để chống lại việc kỳ thị và phân biệt đối xử với người đồng tính, song tính và chuyển giới, cũng như người liên giới tính.
- Bảo đảm sự tự do thể hiện, hội họp và gặp gỡ một cách hòa bình cho người đồng tính, song tính và chuyển giới, cũng như người liên giới tính. Bất cứ sự giới hạn nào đối với những quyền này cũng phải phù hợp với luật Quốc tế và không có sự phân biệt đối xử nào. Bảo vệ cá nhân những người thực thi quyền tự do thể hiện, gặp gỡ và hội họp khỏi bất cứ hành động bạo lực hay sự hăm dọa của bất cứ nhóm nào.

isee

VIỆN NGHIÊN CỨU XÃ HỘI, KINH TẾ VÀ MÔI TRƯỜNG

Phòng 203, Tòa nhà D10, Giảng Võ, Ba Đình, Hà Nội.
T (84-4) 6273 7933 E isee@isee.org.vn
F (84-4) 6273 7936 www.isee.org.vn